

Tänk på vilka ord och formuleringar du använder

Det finns formuleringar som kan vara relevanta i ett visst sammanhang men inte i ett annat. Vissa formuleringar kan vara missvisande, exkluderande eller uppfattas som kränkande.

I vilket sammanhang använder du följande ord?

Kvinnligt, manligt och hen

Ibland kan det vara relevant att ange en persons kön, exempelvis genom att använda orden kvinnligt och manligt. Tänk över om du vill ange en persons kön eller egenskaper när du använder dessa ord. Är en kvinnlig läkare en kvinna som är läkare eller en feminin person som är läkare? Är en manlig sjuksköterska en man som är sjuksköterska eller en maskulin person som är sjuksköterska? Om du skriver kvinnlig läkare eller manlig sjuksköterska kan det också uppfattas som ett undantag från det vanliga, att det är normalt att läkaren är en man och sjuksköterskan är en kvinna och att det är mindre vanligt att det är tvärtom.

Om du är osäker på i vilken ordning du ska skriva ord för att uttrycka dig neutralt, kan du gå efter bokstavsordning. Du kan alltså skriva flickor/pojkar, killar/tjejer, kvinnor/män, svensk/utlandsfödd, och så vidare.

Hen är ett svenskt könsneutralt personligt pronomen som kan användas på samma sätt som han och hon. Enligt språkrådet finns det inga språkliga hinder för att använda hen, men det är ett ord som ibland väcker irritation. Ju fler som använder ordet, desto mer etablerat blir det och det är språkbrukarna själva som bestämmer takten, säger språkrådet. 2009 kom hen med i Nationalencyklopedin, beskrivet som "föreslaget könsneutralt personligt pronomen i stället för hon och han".

Förståndshandikapp och utvecklingsstörning

Ord som förstånds- eller begåvningshandikapp är förlegade och kan uppfattas som kränkande och missvisande. Att skriva om en person med utvecklingsstörning är ett mer aktuellt språkbruk. Du kan också använda begreppen intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning.

Handikapp och funktionshinder

Ordet handikapp kan idag uppfattas som kränkande eller missvisande. Socialstyrelsen rekommenderar att ordet inte längre bör användas inom hälso- och sjukvård. Istället kan du använda orden funktionalitet, funktionsförmåga, funktionsnedsättning och funktionshinder. Även om ordet handikapp inte ska användas längre förekommer det fortfarande i sammansatt form, till exempel i ordet handikapptolett.

Handikappanpassning och tillgänglighet

Ordet handikappanpassning signalerar att det omgivande samhället anpassas för att inte utesluta personer med funktionsnedsättning. Gruppen personer med funktionsnedsättning pekas därmed ut. Om du istället använder ordet tillgänglig visar du att det handlar om förbättringar som förenklar för många, både med och utan funktionsnedsättning.

Rullstolsbunden och rullstolsburen

Ordet rullstolsbunden riskerar att framställa personer som ”bundna” till sina rullstolar. Du kan istället använda ordet rullstolsburen eller förklara att personen använder rullstol.

Etnisk tillhörighet

Etnisk tillhörighet är inte automatiskt sammankopplad med visst geografiskt ursprung eller viss nationalitet. Var och en har rätt att bestämma sin egen etniska tillhörighet och en person kan också ha flera etniska tillhörigheter. Du kan använda begreppet födelseland om du vill beskriva var en patient kommer ifrån. Du kan också ange patientens förstaspråk om det är språkligheten som är relevant i sammanhanget.

Hudfärg

Fundera på om det är relevant i sammanhanget att beskriva en persons hudfärg, exempelvis att en person är ljus- eller mörkhyad. Ord som beskriver en persons hudfärg kan uppfattas negativt.

Invandrare, utlänning och nysvensk

Med begreppet utländsk bakgrund avses en svensk medborgare som är född utomlands eller av utrikesfödda föräldrar. Det kan uppfattas som mera neutralt än ordet invandrare. En utlänning är en tillfällig besökare vars utlänningskap upphör i samma ögonblick som personen erhåller uppehållstillstånd. Vad gäller nysvenskar är alla svenska medborgare svenskar oberoende av hur länge de varit det.

Medborgare och invånare

Med ordet medborgare avses personer som innehar ett medborgarskap i ett land oavsett om de är födda där, bor där eller inte. Ordet invånare omfattar alla som bor i staden, regionen eller landet. När du använder ordet medborgardialog kan det exempelvis signalera att endast invånare med formellt medborgarskap är inbjudna att delta.

Nationalitet

Ordet nationalitet innebär att en person har ett medborgarskap i en viss stat. Alla

som är svenska medborgare har svensk nationalitet oavsett hudfärg, språk eller religion. Om syftet med texten är att beskriva personens ursprung kan du använda ordet födelseland.

Religiös tillhörighet

I vissa fall kan det vara viktigt att veta en patients religiösa övertygelse, exempelvis om personen fastar vid Ramadan eller inte tar emot blodtransfusion. Men tänk igenom om det är relevant att ta upp religiös tillhörighet i texten. Alla är kanske inte aktiva religionsutövare.

Anhörig och närstående

Ordet anhörig innefattar en familjemedlem eller nära släkting. Med begreppet närstående avses en person som patienten anser sig ha en nära relation till. Det kan också vara en person som inte tillhör patientens släkt. Om du exempelvis vill signalera att patienten själv väljer den personen som ska vara med vid vårdplanering eller ska få information kan du använda ordet närstående.

Maka, make och partner

Orden maka, make och makar syftar till heterosexuella, gifta par. Om du vill använda ett vidare begrepp kan du skriva partner.

Mamma, pappa och förälder

Idag är det vanligt med andra familjekonstellationer än den heterosexuella kärnfamiljen. Att använda orden föräldrar, förälder eller vårdnadshavare kan inkludera fler än begreppet mamma och pappa.

Kort och lång utbildning

Ibland anges utbildningsgraden för att referera till den sociala ställningen hos en person eller patientgrupp. Fundera på om du skriver kort/lång utbildning, låg/hög utbildning eller låg/hög utbildningsgrad. Var medveten om att ordet lågutbildad kan uppfattas som en värdering.

Källa: Kunskapscentrum för jämlik vård